

ЕОЛ : бліц-курс

Ірина Талодюк

*воркбук із написання власного висловлення
у форматі зовнішнього незалежного оцінювання*

DISCURSUS

УДК 82-4+808.1
ББК 87.212.23
Г–61

*Жодну з частин цього видання не можна відтворювати
в будь-якій формі без письмової згоди автора та видавництва.*

*Автор висловлює щиру подяку першим апробантам цього посібника —
креативному й талановитому випуску 2017 року ЗШ №6 м. Івано-Франківська.*

Голодюк І. Есе: бліц-курс [воркбук із написання власного висловлення у форматі ЗНО]/Ірина Голодюк. —
Брустури : Дискурсус, 2017. — 192 с.

У посібнику вміщено 17 занять із написання аргументативного есе, більш відомого як власне висловлення формату ЗНО. Теоретичний матеріал поданий доступно й легко, укладений за принципом маленьких кроків. Практичні заняття включають як письмові вправи, так і тестові завдання. Приклади есе та їх уривків допоможуть якісно підготуватися до написання висловлення. Неординарний дизайн, узагальнювальні інфографіки, мотиваційні сторінки й міжпредметна інформація зроблять навчання ефективним й необтяжливим.

Бліц-курс розрахований насамперед на учнів 9–11 класів і може використовуватись як для роботи під час уроку, так і для самонавчання. Запропонований посібник має на меті розширити типові погляди на навчання згідно з концепцією «Нової школи».

ББК 87.212.23

ISBN 978-617-7236-17-6

© Ірина Голодюк, текст, макет, 2017
© Дискурсус, видання, 2017

ЗМІСТ

<i>Навіщо тобі цей курс?</i>	4
Що таке есе?	7
Як виникло есе?	8
Чим відрізняються між собою найпоширеніші типи есе?	8
Яким має бути власне висловлення формату ЗНО?	10
Яка логіка доведення думки в аргументативному есе?	11
<i>Пауза №1. Твій прогрес</i>	14
План	19
Навіщо потрібен план?	20
Із яких частин складається есе?	20
Як писати міні-есе?	22
<i>Тренувальні завдання</i>	23
<i>Пауза № 2. Твій прогрес</i>	32
Вступ	33
Що таке вступ і навіщо він потрібен?	34
Яка структура вступу?	35
<i>Тренувальні завдання</i>	38
<i>Пауза № 3. Твій прогрес</i>	42
Теза	45
Що таке теза?	46
Яка теза є неправильною?	47
Якими словами варто оформити тезу?	48
<i>Тренувальні завдання</i>	50
<i>Пауза № 4. Твій прогрес</i>	63
Аргументи	65
Що таке аргументи й навіщо вони потрібні?	66
Як оформлювати аргументи у власному висловленні?	66
Яка будова аргументу?	68
Алгоритм пошуку аргументів для власного висловлення	70
<i>Тренувальні завдання</i>	72
Як оформити цитату?	76
<i>Тренувальні завдання</i>	78
<i>Пауза № 5. Твій прогрес</i>	94
Приклади	97
Навіщо потрібен приклад?	98
Які приклади треба наводити?	98
Яка побудова прикладу з мистецтва?	99
Приклад із літератури	102
<i>Тренувальні завдання</i>	103
Приклад із кінематографії	111
<i>Тренувальні завдання</i>	112
<i>Пауза № 6. Твій прогрес</i>	120
Яким має бути другий приклад?	123
<i>Тренувальні завдання</i>	127
Приклад з історії	128
<i>Тренувальні завдання</i>	129
Приклад із біографії	131
<i>Тренувальні завдання</i>	132
Приклад із суспільного життя	137
<i>Тренувальні завдання</i>	138
Приклад із власного життя	146
<i>Тренувальні завдання</i>	147
<i>Пауза № 7. Твій прогрес</i>	156
Висновок	159
Що таке висновок і навіщо він потрібен?	160
Як будувати висновок?	160
<i>Тренувальні завдання</i>	166
<i>Пауза № 8. Твій прогрес</i>	177
База даних	179
Перелік тем	184
<i>Відповіді до завдань</i>	188

ЗАМІСТЬ ОФІЦІЙНОЇ ПЕРЕДМОВИ

НАВІЩО ТОБІ ЦЕЙ КУРС?

Типові запитання й відповіді щодо змісту й структури посібника-зошита.

Ірина Голодюк,
учитель української
мови та літератури,
кандидат наук,
репетитор

Що робити, якщо не вмієш писати твори?

Це одне з тих питань, яке час від часу ставить собі кожен учень. Тому для початку не думай, що така складна ситуація тільки в тебе :)

Насправді той формат есе, який пропонується на ЗНО, — це найкращий із можливих варіантів написання твору, адже тут не треба давати широких описів природи з мегакреативними художніми засобами, для цього не обов'язково бути творчою особистістю, яка до безтями закохана в українську мову й літературу, і тут не потрібно красиво розповідати світові про цю любов.

Власне висловлення формату ЗНО може написати кожен! Незалежно від того, у якому ти класі — математичному чи гуманітарному, ти можеш написати есе на максимальну кількість балів. Тому що його зміст — це елементарна щоденна ситуація, коли ти звичними для себе словами й мовленнєвими зворотами доводиш свою позицію. «**Чи мають батьки право обирати замість мене університет?**», «**На яку роботу мені влаштуватися після закінчення навчання?**», «**Що дасть мені змогу створити власний успішний бізнес?**» — це типові питання, відповіді на які вимагають аргументів «за» чи «проти». Найімовірніше, ти й так добре відстоюєш свою думку в будь-якій дискусії, формат есе просто пропонує зробити це трохи професійніше. Тож основне, що треба зрозуміти після того, як тобі до рук потрапив цей курс, — у творі формату ЗНО немає нічого складного. Твоя мета — написати його за тою структурою, якої від тебе вимагають, і при цьому поспішдовно викласти свої думки на папері.

Есе писати справді легко! Про це свідчить хоча б те, що посібник, який ти тримаєш у руках, навчає цього робити навіть у формі тестів.

Чим відрізняється есе від власного висловлення?

Усе дуже просто: власне висловлення формату ЗНО є одним із видів есе. Детальніше про їх класифікацію зможеш прочитати в розділі посібника «Що таке есе?». Зауважу тільки, що за кордоном аналогічні письмові завдання, які пропонуються під час складання стандартизованих тестів, так і називаються — есе.

Чи потрібен мені цей курс, якщо я не планую скласти ЗНО?

Безперечно, потрібен. Річ у тому, що написання есе передусім навчає тебе мислити по-дорослому, тобто максимально відпо-

відати за свої слова й, наскільки потрібно, свою позицію обґрунтовувати. Якщо ти висловив якусь думку, мусиш мати докази на її захист. Бліц-курс покаже тобі, як бути логічним у своєму висловленні, як бути цікавим співрозмовникові, навчить справлятися з типовими помилками, вибудовувати стратегію в доведенні своєї позиції, а іноді посібник просто запропонує весело й оригінально провести час. Це все **навики**, які необхідні тобі в дорослому житті і **які формують з тебе успішну особистість**.

Існує ще один важливий аргумент «за» есе. Сьогодні все частіше випускники обирають вступ до вищих навчальних закладів Європи, чи не кожен студент планує хоча б семестр навчатися за обміном у закордонному виші. Дуже часто, щоб вступити до омріяного закладу, треба скласти тест на знання англійської або іншої іноземної мови (наприклад, **IELTS**). Обов'язковим письмовим завданням на таких іспитах зазвичай є те ж саме есе. Що цікаво: типовим домашнім завданням ледь не з кожного предмета у відомих закордонних вишах (наприклад, у Канаді чи США) дуже часто є есе: із соціології, літератури, психології, іноді навіть біології чи фізики. Звісно, у них інша структура, але вимога одна — ти маєш вміти обґрунтувати свій погляд на опрацьований матеріал.

У якому класі краще проходити цей бліц-курс?

Зазвичай, більшість школярів згадують про ЗНО тільки в 11 класі — тоді й починають готуватися, тоді з'являється й адекватна мотивація до навчання. Для одинадцятикласників цей посібник буде найдоступнішим і найпотрібнішим. Але рівень викладу матеріалу розрахований і на молодших учнів (9-10 класи). Теоретичні розділи посібника можна опрацьовувати навіть із 7-8 класу, однак, можливо, доведеться опускати певні теми творів і завдання.

Зрештою, навчатися писати есе й висловлювати свою думку ніколи не буває пізно, головне — хотіти це робити. Тому не гайнуй можливостей: **у тебе багато конкурентів, які вже почали готуватися**.

Чи проходження цього курсу гарантує максимальний бал за твір на ЗНО?

Ні. Жоден посібник не є ідеальним. І жоден не виконає завдання замість тебе.

Але з цим курсом ти зможеш набрати більше балів, ніж без нього. Твоя ціль — не так результат ЗНО, як постійне самовдосконалення. Бліц-курс «Есе» навчає насамперед мислити, розумно висловлюватися й аргументовано доводити свою індивідуальність. Водночас він не вирішить усі твої проблеми за одне заняття: розвиток навиків аргументування своєї позиції — довгий і складний процес, і такий, що вимагає постійного переосмислення, повторення й тренування. Але, пройшовши цим шляхом, на завершення курсу ти, сподіваюся, будеш задоволений результатом.

Посібник сформований на основі досвіду спілкування з іншими вчителями й учнями, враховує їхні поради та зауваження. Зібраний у курсі матеріал апробований колишніми абітурієнтами, які вже успішно склали ЗНО й тепер навчаються у вишах. **Основна мета посібника — допомогти**. Тому він не претендує на універсальність, а тільки пропонує свій варіант відтреновування навичок письмово висловлювати думку й аргументовано доводити її. При цьому **наявність учителя**, який перевірить твоє есе та вкаже додаткові зауваги, — **основна запорука успіху**. Тож не бійся звернутися по пораду до свого наставника.

Як зачасто треба писати власне висловлення, щоб бути ідеально готовим до ЗНО?

У посібнику є окрема рубрика «Самоперевірка», де тобі пропонується написати повне есе. Однак таких сторінок протягом курсу небагато — усього лише п'ять, натомість для постійного вдосконалення своїх навичок писемного мовлення **рекомендується писати одне власне висловлення на тиждень**. А в останні гарячі місяці перед ЗНО можна й частіше. Тобі слід чітко усвідомити, що навчитися писати есе можна тільки пишучи його — інших варіантів нема. Смішно казати: «Мені не вдається випікати кекси», якщо ти жодного разу цього не робив.

У бліц-курсі «Есе» пропонується **значна кількість тем формату ЗНО** (теми із завдань попередніх років позначені зірочкою) й додатковий список простіших тем. Тому обирай будь-яку й пиши есе незалежно від того, який розділ посібника опрацьовуєш у той момент. Додаткова порада — заведи товстий зошит для цього, адже, якщо писатимеш твори на окремих листках, не зможеш відстежувати свій прогрес.

Чи структура твору, запропонована в посібнику, складніша й більша, ніж на ЗНО?

Ні. Структура власного висловлення в курсі відповідає вимогам ЗНО. Різниця тільки в тому, що кожен елемент есе тут розглянуто глибше й детальніше. Це необхідно для того, щоб добре відпрацювати кожен етап написання. У кінцевому результаті ти й так навчишся керувати обсягом написаного відповідно до бланку сертифікаційної роботи.

Які розділи в посібнику найважливіші?

Структура бліц-курсу «Есе» передбачає **і теоретичні, і практичні сторінки**. Загалом курс складається з п'яти основних розділів: «Вступ», «Теза», «Аргументи», «Приклади», «Висновок», — кожен із яких містить теоретичну лекцію зі схемами, ілюстраціями й інфографіками у формі питань-відповідей та блок тренувальних вправ і тестів. Це і є ті розділи, які дають першочергове уявлення про структуру власного висловлення у форматі ЗНО. Додатково на початку посібника подано вступний розділ «Що таке есе?» та розділ, який навчає складати міні-есе («План»). Завершується посібник інформацією про критерії оцінювання висловлень («Оцінювання») та списками тем («База даних»). Час від часу бліц-курс пропонує відпочити, переосмислити вивчене й просто потренуватися в написанні цікавих коротких тем на сторінках «Рефлексії». У рубриці «Словник» до окремих тем посібника пояснено маловідомі слова. А для того, щоб максимально розвинути дискусійні навички, пропонуємо обґрунтувати свою позицію до тем, наведених на «Сторінці гарячих дискусій». Якщо якась проблема тебе зацікавить і тобі захочеться дізнатися більше, раджу сканувати **QR-коди** з корисними посиланнями. Зауваж, частина їх — англомовні ресурси. Але не дозволяй цьому спинити тебе. Виходь за межі комфортної зони й починай читати іноземною. Для зручності, завдання й теми курсу орієнтовно розподілено на окремі заняття.

Які розділи курсу я маю опрацьовувати першими, якщо в мене залишилося дуже мало часу на підготовку до ЗНО?

Якщо все настільки критично, **розпочни зі сторінок, позначених іконкою часу** . А далі обирай будь-яку тему висловлення наприкінці посібника й тренуйся. Кількість написаних есе завжди має значення, тому працюй активно.

Скільки часу треба відвести на написання висловлення під час складання ЗНО?

У кожного свої часові рамки для будь-якого виду діяльності. Але слід пам'ятати: крім есе, у тебе на ЗНО ще є тести, за які ти можеш отримати майже в'ятеро більше балів. Тому треба добре розподілити час на виконання кожного завдання. Ідеальний варіант — максимум 1 година на виконання тестів і перенесення відповідей до бланку А; мінімум 2 години — для написання власного висловлення. Зауваж, що висловлення **обсягом 200-250 слів** треба переписувати на чистовик хоча б півгодини. Для того щоб не виникло ситуації, коли ти втрачаєш бали за чудове есе тільки тому, що не встиг переписати такий же чудовий висновок, треба протягом року підготовки стежити за часом, який у тебе йде на виконання цього завдання, і працювати над його скороченням. **Тут усе залежить тільки від тебе.**

Що таке есе?

ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ

різновиди есе

структура власного висловлення у форматі ЗНО

зразок аргументативного есе

*«The point of essays is the point of writing anything. It's not to tell people what they already think or to give them more of what they already believe; it's to challenge people, and it's to suggest alternate ways of thinking about things»
(Meghan Daum).*

«The art of writing is the art of discovering what you believe» (Gustave Flaubert).

Есе

ІСТОРІЯ,
РІЗНОВИДИ,
СТРУКТУРА.

ЯК ВИНИКЛО ЕСЕ?

Уперше слово «есе» (з франц. — *спроба, нарис*) використав французький філософ і письменник XVI століття Мішель де Монтень. Так він назвав свої **короткі тексти-роздуми про себе й світ**. Його книга називалася «Проби», а самого автора світ вважає батьком есеїстики.

Із того часу жанр есе зазнав стількох **змін і варіацій**, що сьогодні вже існує багато його різновидів. Усіх їх можна поділити на дві великі групи: **формальні й вільні есе**.

ЧИМ ВІДРІЗНЯЮТЬСЯ МІЖ СОБОЮ НАЙПОШИРЕНІШІ ТИПИ ЕСЕ?

Про **вільне есе**, найвірогідніше, ти досить часто чуєш на уроках. Тоді тобі вчитель пропонує написати невеликий текст вільної форми, стилю, структури, але з обов'язковою (прямо зазначеною або такою, яка відчитується в підтексті) наявністю твоєї **авторської позиції**. Ця позиція і є визначальною рисою будь-якого виду есе.

Інша група есе для нашої освіти менш відома, але широко використовується за кордоном. Суть **формального есе** полягає в тому, що під час його написання авторові слід **дотримуватися чітко визначеної будови й серйозніше підійти до аналізованої проблеми**. На відміну від вільного есе, тут треба чітко висловити основну думку (**тезу**) зразу ж на початку твору. Мета такого тексту — сталевими доказами (**аргументами**) підтвердити правильність своєї позиції й зробити відповідний **висновок** щодо всього написаного.

Так виглядає найелементарніший принцип побудови есе (іноді ти пишеш твори-роздуми в школі — там структура така ж):

Формальне есе ділиться на ще більшу кількість різновидів. Ось декілька з них:

- описовий нарис;
- есе-визначення;
- порівняльне есе;
- есе-протиставлення;
- есе причини-наслідку;
- оповідне есе;
- аргументативне есе;
- есе-реферат;
- есе-переконання;
- есе-аналіз процесу;
- критичний нарис;
- літературне есе;
- есе-дослідження.

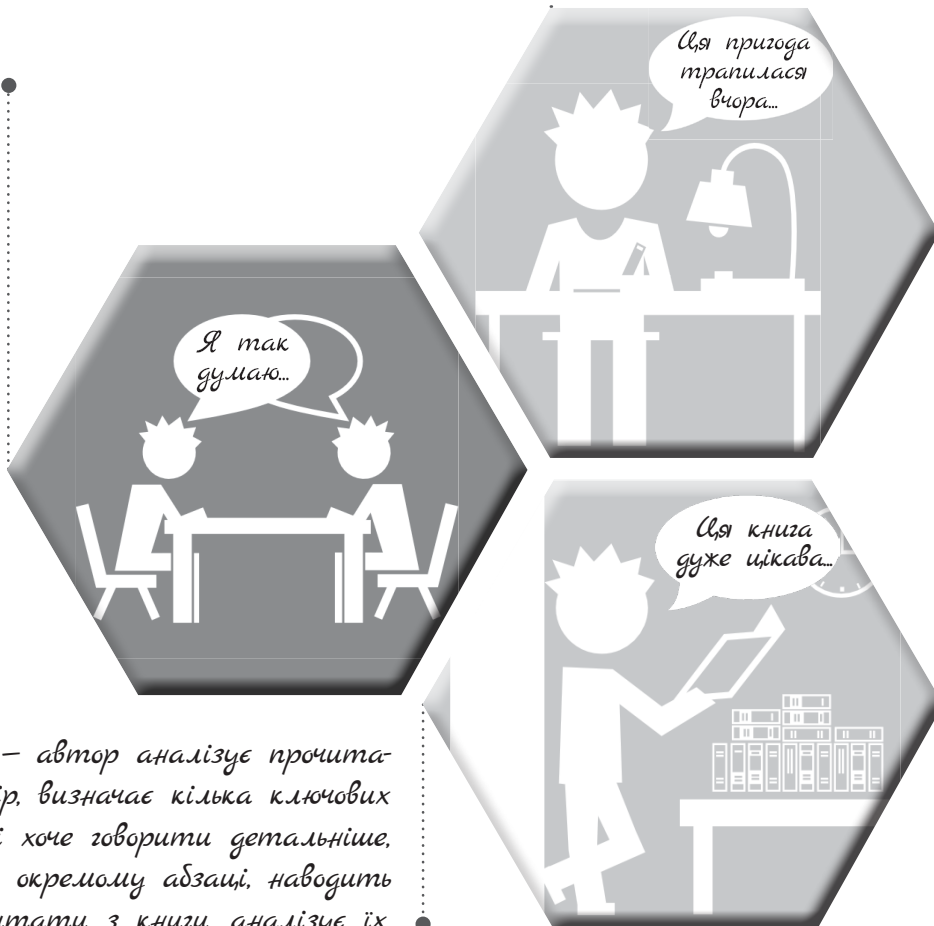
Тут головне не панікувати: усі ці види есе та їхню структуру **знати не потрібно**. Достатньо просто бачити загальну картину. Формальне есе — це тобі не звичайний твір написати, ще й закінчити віршиком. Тут усе чітко й максимально обґрунтовано.

Порівняй кілька наведених нижче різновидів формального есе й спробуй згадатися, який із них чекає тебе на ЗНО.

- *Оповідне есе — автор розповідає історію в хронологічному порядку; оповідь зазвичай ведеться від першої особи.*

Аргументативне есе — автор наводить свою позицію щодо певної проблеми, підтверджує її чіткими аргументами й ілюструє їх прикладами. При цьому не намагається нікого переконати, а радше висловлює думку.

Літературне есе — автор аналізує прочитаний художній твір, визначає кілька ключових проблем, про які хоче говорити детальніше, розглядає кожну в окремому абзаці, наводить цитати з книги, аналізує їх.

ЯКИМ МАЄ БУТИ ВЛАСНЕ ВИСЛОВЛЕННЯ ФОРМАТУ ЗНО?

**МІНІ-ТЕКСТ
ІЗ ВИСВІТЛЕНОЮ
ПРОБЛЕМОЮ**

ПИТАННЯ ДО ТЕМИ

**ВИМОГИ
ДО НАПИСАННЯ**

Останнім завданням зовнішнього незалежного оцінювання з української мови та літератури є написання власного висловлення на запропоновану тему. Від початку введення ЗНО **теми висловлень мали різноманітне формулювання**. Спершу протягом кількох років це були афоризми, думку в яких необхідно було спростувати або підтримати. Наприклад, «Поразка — це наука. Ніяка перемога так не вчить» (Л. Костенко), ЗНО 2010 року.

Із 2012 року теми висловлень уже мають сталу структуру (характерну й для закордонних завдань такого типу): **міні-текст + питання, на яке абітурієнт повинен дати відповідь (тезу)**.

ЗРАЗОК ТЕМИ*

Часто можна почути думку, що з грубою, невихованою особою варто говорити «її мовою», оскільки вона, мовляв, не розуміє іншої. Водночас багато хто вважає, що коли в стосунках із такими людьми ми почнемо грати за їхніми правилами, то вже нічим не відрізнитимемося від них.

Викладіть Ваш погляд на проблему:

Як варто чинити, зіткнувшись із невихованістю, не порядністю іншої людини?

Сформулюйте тезу, наведіть два-три переконливі аргументи, що найкраще підтвердять Вашу думку. Проілюструйте Ваші міркування посиланнями на приклади з художньої літератури чи інших видів мистецтва (зазначте автора й назву твору, укажіть на проблему, порушену митцем, художній образ, через який проблему розкрито, наведіть цитату з твору тощо), історичними фактами або випадками з життя. Не переказуйте змісту художнього твору, не давайте повної характеристики образів. Сформулюйте висновки.

Тема цього висловлення взята із сертифікаційної роботи основної сесії 2017 року, завдання розміщені на офіційному сайті Українського центру оцінювання якості освіти — testportal.gov.ua.

Така умова завдання майже ідеальна: **тут детально пояснено, що ти маєш включити до свого есе**. Зробиш це — й отримаєш максимальний результат, адже саме за кожним із цих критеріїв ти й зароблятимеш бали.

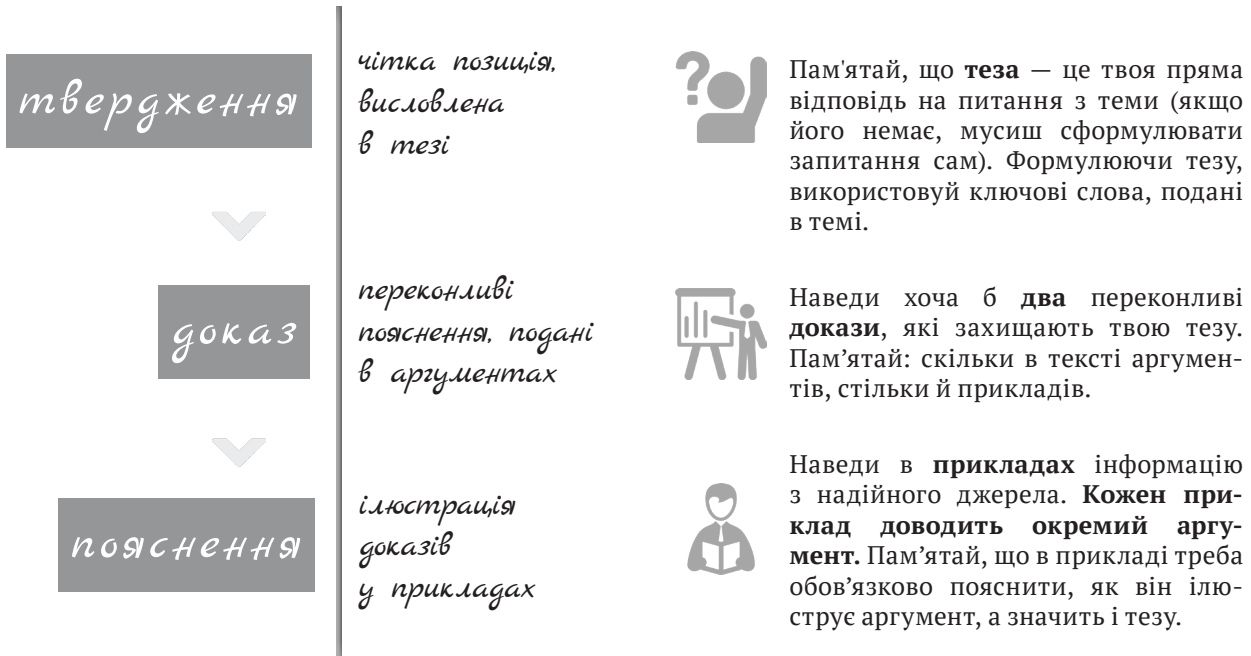
Така структура власного висловлення є аналогічною до будови аргументативного есе, широко відомого в закордонній освіті. У цьому курсі пояснено, як його писати, детальніше, ніж зазначено в умові завдання ЗНО, із двох причин:

- детальніша структура = глибше розуміння логіки написання;
- вміння писати есе потрібне не тільки для ЗНО, а й для відтренування навиків спілкування й розвитку критичного мислення.

ЯКА ЛОГІКА ДОВЕДЕННЯ ДУМКИ В АРГУМЕНТАТИВНОМУ ЕСЕ?

Є три основні кити, на яких тримається хороше власне висловлення:

ЯК ТРЕНУВАТИСЯ В НАПИСАННІ ЕСЕ?

Щоб добре запам'ятати будову аргументативного есе, треба попрактикуватися **в написанні окремих його частин**. Цього ти й навчатимешся в кожному розділі курсу.

Перед написанням будь-якого есе **варто обміркувати план**. Не лякайся цього слова: це не схоже на типові плани до переказу чи твору, які ти пишеш у школі. Це своєрідне скорочене есе, у якому залишається **тільки 7 речень**, що цілком висвітлюють твою позицію. Такі міні-есе рекомендовано **писати практично щодня (намагаючися вкластись у 5 хвилин)**, щоб відтреноувати логіку власного висловлення.

Насамкінець зауваж: у посібнику терміни «есе» та «власне висловлення» вживатимуться як синонімічні. А зараз ознайомся зі зразком повноцінного есе у форматі ЗНО на наступній сторінці.

ПАУЗА №1

ТВІЙ ПРОГРЕС

У цьому розділі протягом усього курсу матимеш можливість відпочивати від теорії й важкої праці та обміркувати пройдений матеріал, перевірити свої навички з написання есе, підвищити самооцінку та просто розважитись (наскільки це, звісно ж, можливо під час навчання).

Обери з переліку нижче варіанти, якими ти охарактеризував би свій середньостатистичний твір.

! Якщо серед варіантів, які ти обрав, є «просто геніальний», можеш цю сторінку пропустити й рухатися зразу ж до наступного розділу :)

Емоції, які охоплюють людей перед написанням власного тексту, кардинально різні: хтось — неймовірно щасливий і насолоджується передчуттям творення унікального дива, інший — безрадісно гризе кінчик ручки чи олівця й, дивлячись туманним поглядом на білий аркуш зошита, бачить альтернативні види діяльності, які принесли б йому задоволення, а не відчуття власної бездарності.

Якщо ти хоча б раз відчував останнє, із цим негайно треба щось робити, адже *Carpe Diem* — і тратити своє життя на відчуття того, що ти гірший за інших, не можна! **Кожна особистість геніальна. І ти теж. Кожен здатен творити. І ти теж. Кожен може виконати будь-яке завдання, якщо навчиться цього. І ти теж.**

На щастя, вміння писати есе не є секретним талантом, який дається тільки обраним. Есе — це форма твору, легка для кожного. Для тебе теж. Якщо ж досі воно тобі не зовсім вдавалося, **причин може бути кілька, і кожному з них можна усунути.**

Переглянь, будь ласка, варіанти з переліку нижче й зроби позначку, якщо тебе стосується котрийсь із них:

 а

Я самостійно писав твори дуже давно (напевно, ще в початкових класах) і зараз уже навіть не пам'ятаю, як це робиться.

 б

Загалом я люблю писати, у мене вдаються гарні оповідання, іноді й поезії, але твори на контрольних — це завжди нудно, тому навіть не уявляю, що очікувати від ЗНО.

- в** Коли я пишу твір, мені нічого не вдається, часто все закінчується тим, що я розгортаю ГДЗ або переписую те, що пропонує Google.
- з** Кожен раз, коли читаю тему твору, у мене виникає відчуття безпорадності: все ніби і так зрозуміло, про що тут писати? Ще й на цілих три сторінки.
- г** Твори-роздуми ніколи не викликали в мене поваги: там суцільні шаблони типу «На мою думку» й «Отже». Я люблю, щоб усе було оригінально, а мене тут сковують.
- е** Я щось не дуже розумію, як саме формувати ці твори на ЗНО, треба детальніше ознайомитися з їхньою структурою — і далі все легко вдається.
- є** Та все ніби не складно, але мені цього ніколи не було потрібно, оцінки і так нормальні виходили.
- ж** От коли прочитаю тему твору, ніби все розумію, а пояснити не можу. От не пишеться просто — і все.
- з** *інше:*

! Якщо ти обрав варіант з, звернися по пораду до свого вчителя.

Що б ти щойно не обрав, насамперед пам'ятай: **ти не один такий**. Ці проблеми час від часу виникають у більшості твоїх ровесників. Але на кожну з них є рішення, тому що

писати твори можна навчитися!

Якщо ти обрав варіанти **а**, **е** чи **є**, твої проблеми усунути легко, тільки за умови, що ти готовий присвятити цьому час. Алгоритм твоїх дій такий: **теорія + практика = 20 балів!** (це максимальна кількість балів, яку можна отримати на ЗНО за висловлення).

Варіанти **б**, **д** — сумна історія, на перший погляд. Власне висловлення формату ЗНО не раз критикували і вчителі, і учні, і батьки. Мовляв, тут не можливо креативити. І справді, цей тип есе має чітко визначену структуру, але ти мусиш розуміти, що **так має бути**. ЗНО пишуть усі: і великі митці, і математичні генії, тому завдання мусить бути із «золотою серединою». Те, що тебе має потішити, — якщо тобі вдається добре писати творчі завдання, то **ти однозначно зможеш проявити свій стиль і тут**. За час підготовки до ЗНО ти обов'язково знайдеш, як урізноманітнити шаблонне есе й позитивно здивувати екзаменатора. Щоб руйнувати шаблони, треба спершу добре їх вивчити. До речі, у цьому курсі буде де креативити, так що — уперед!

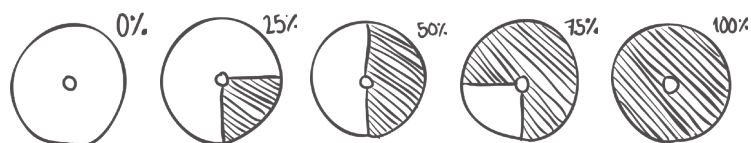
Обираючи в житті варіант **в**, мусиш розуміти, що ти не борешся з проблемою, а тікаєш від неї у зворотньому напрямку. Адже **втрачаєш дорогоцінний час навчання**. Те, що на ЗНО списати практично неможливо, мало в кого викликає сумніви, а отже, **єдиним джерелом знань і підказок під час іспиту буде твоя голова**. І твоє завдання якнайшвидше наповнити її всім необхідним.

Якщо ти обрав варіант **г** або **ж**, проблема одна й та ж: брак тексту / відсутність тексту. Алгоритм твоїх дій з усунення проблеми: **полюбити себе**. Так, адже якщо тобі важко викласти свої думки на папері, то це насамперед свідчить про те, що ти кожне своє слово, а зрештою, і думку, вважаєш недосконалими й не

вартими чужої уваги. Насправді ж, твої думки має почути світ. Як би неідеально вони не звучали, — **вони унікальні**. Полюби їх, **полюби своє мовлення**. А коли це станеться, ти почнеш більше цінувати його, турбуватися про нього, удосконалювати, прикрашати. Воно — це твоє обличчя перед світом. **Читай частіше зразки есе (не лише в цьому посібнику), занотувуй цікаві слова і фрази, а прогрес не забариться**. Якщо ж ти гадаєш, що тема занадто проста й зрозуміла, порадій за свій рівень і **поясни все читачам на папері, як першачкам**. Саме це й треба зробити на ЗНО — розкласти свою думку на найменші деталі.

Загалом, який би варіант проблеми ти щойно не обрав, рішення для всіх одне — більше писати. (Якщо ти не готовий до цього, краще зразу згорни посібник і подаруй ворогові. І це цілком серйозно). Будь-яка проблема легко усувається, якщо почати працювати над нею. І ти матимеш для цього можливість протягом курсу. Не твій учитель, не твій друг/мама/тато/репетитор чи ще хтось, а **тільки ти сам зможеш зробити своє есе ідеальним!**

Розпочнемо вже зараз. Обери, будь ласка, відсотковий круг, який найбільше відповідає твоєму налаштуванню щодо кожного питання:

Наскільки добре ти підготовлений до написання есе у форматі ЗНО сьогодні?

☐	☐	☐	☐	☐
--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------

Наскільки сильно ти хотів би скласти ЗНО на максимальний бал (200)?

☐	☐	☐	☐	☐
--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------

На скільки відсотків тебе цікавить особисте інтелектуальне й мовленнєве зростання в результаті проходження курсу?

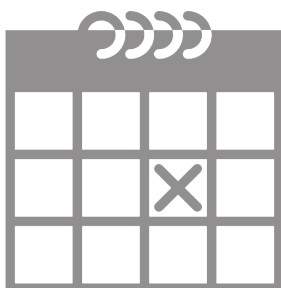
☐	☐	☐	☐	☐
--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------

Наскільки ти готовий докладати максимальних зусиль для покращення своїх «письменницьких» умінь?

☐	☐	☐	☐	☐
--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------

А тепер після кожного наступного розділу не забувай повернутися до цієї сторінки й перевірити свій прогрес: чи змінилися відсотки, чи ти перебуваєш ближче до очікуваного результату.

Нехай тебе не дивує наявність у посібнику такого типу мотивації до роботи. Тому що **опанування есе — це важка робота**, яка триватиме мінімум рік, і тобі треба бути готовим до цього, а до навчання ставитися цілком серйозно. Тому **постійно нагадуй собі свою кінцеву ціль**. Есе — це простий приклад, який складається з кількох доданків, від тебе потрібно тільки бути готовим їх плюсувати.

Насамкінець не забувай про адекватне керування власним часом. Зазнач, будь ласка, на запропонованому календарі сьогоднішній день і число. Твій наступний крок у самовдосконаленні — розділ «План». Постарайся опрацювати його до цього ж дня наступного тижня. Це дасть тобі змогу тримати себе в тонусі й не розслабитися.

пн.	вт.	ср.	чт.	пт.	сб.	нд.

РУЙНУВАННЯ
ШАБЛОНІВ – ОЗНАКА
КРЕАТИВНОСТІ,
АЛЕ СПЕРШУ
ТРЕБА
ЗНАТИ,
ЩО

РУЙ -
НУВА -
ТИ.

ОБЕРИ ЦІКАВУ ТОБІ ТЕМУ

Пишучи висловлення, пам'ятай: скільки людей, стільки й думок. Тому намагайся бути максимально толерантним, а свою позицію добре проаргументуй і проілюструй прикладами. Тільки тоді твоя теза витримає будь-яку критику. До окремих тем буде важко дібрати ілюстрацію з літератури, тому використай натомість два приклади з реального життя.

У якій епосі з минулого ти хотів би жити? (Для прикладу з мистецтва: романтична мелодрама «Опівночі в Парижі» режисера Вуді Аллена, головний герой — Гіл Пендер).

Чи втратилася цінність фотографії з появою цифрових фотоапаратів, що дають змогу робити необмежену кількість світлин?

Чи мають бути тютюнові виробни заборонені для продажу в усьому світі? (Для прикладу: 2010 року Бутан став першою країною, яка офіційно заборонила тютюн. Аргументи на захист тютюну: економіка більшості країн отримує величезні прибутки за рахунок акцизів; курить надзвичайно велика кількість людей; тисячі фермерів і промислових працівників, найняті тютюновими компаніями, у разі заборони втратять роботу. Аргументи проти: тютюн пришвидшує старіння, насамперед шкіри рук та обличчя, сприяє швидшій появі зморщок та жовтизни зубів; від продажів тютюну власники компаній-монополій заробляють шалені гроші; курці в 7 разів швидше спричиняють пожежі, у США щороку гине близько тисячі людей у результаті пожеж від недопалків; від тютюнопаління в людини виникає рак легеней, рота, горла, підвищується кров'яний тиск, що, зрештою, веде до діабету, серцевого нападу чи інфаркту).

Чи існує дружба між хлопцем і дівчиною?

Який вплив гаджетів на твоє навчання під час уроку? (Для прикладу з життя: засновник і власник Microsoft Білл Гейтс забороняв своїм дітям користуватися телефонами до досягнення ними 14-річного віку).

Чи заслуговують люди, які вчинили жорстокі злочини, смертної кари? (Для прикладу: один із найвідоміших серійних убивць часів СРСР Андрій Чикатило був страчений 1994 року. Вирок йому зачитували майже цілу добу й визнали винним у понад 65 вбивствах, у яких більшість жертв — діти. Однак доки його заарештували, було розстріляно двоє невинних людей).

Чи обов'язково дотримуватися орфографії й пунктуації в інтернетних повідомленнях чи смс? (Для прикладу: почитай, кого називають грамарнаці).

ТЕСТ 5.

УСТАНОВИ ВІДПОВІДНІСТЬ

Виконай завдання на відповідність, дібравши до кожної тези по два аргументи, які її доводять. Відповіді можеш переглянути наприкінці посібника. Обери один аргумент і розпиши його детально за схемою на с. 68.

ТЕМА

У наш час на планеті нібито й немає світової війни, але окремі країни не припиняють агресії. Те, що виробництво державою смертельної зброї аж ніяк не сприяє поширенню миру на землі, ні в кого не викликає сумнівів. А от до підготовки спеціальними закладами військових фахівців ставляться позитивно, незважаючи на той факт, що наявність такої спеціальності теж опосередковано підтримує війну як явище. **Чи варто державі надавати своїм громадянам військово освіту?**

словник

Опосередковано — непрямо впливати на що-небудь; *антонім*: безпосередньо (прямо).

Агресія — тут ужито в значенні: неспровокований збройний напад однієї держави на іншу з метою загарбання її території, ліквідації або обмеження незалежності.

ТЕЗА

- 1 Я гадаю, що кожна держава мусить забезпечувати своїх громадян військовою освітою, щоб мати авторитет сильної країни на міжнародній арені й завжди бути готовою до будь-яких воєнних конфліктів.
- 2 На мій погляд, будь-які кроки держави назустріч війні, навіть якщо це найелементарніша підготовка військових медиків, загрожують миру на землі, налаштовуючи як населення, так і сам уряд на воєнну атмосферу.

АРГУМЕНТИ

- a Тому що держава, яка довго готується до війни, рано чи пізно захоче її розпочати: зазвичай при владі в такій країні стоять люди з імперськими амбіціями та ворожим налаштуванням.
- δ Бо добре озброєні й могутні держави завжди викликали страх у своїх сусідів і змушували нападників добре подумати перед тим, як розпочинати військові дії.
- β Адже коли кожен громадянин під час навчання пробував брати до рук зброю і був успішним у цьому, то, звісно ж, він сприйматиме війну як ще одну гру, і його тягатиме на фронт, де він зможе продемонструвати свої вміння.
- z Бо країну, яка проводить систематичну військову підготовку громадян, аналізує свої сили й очікує найгіршого, ніколи не застанеш зненацька: вона завжди в повній бойовій готовності й здатна захистити своїх людей.

ТЕСТ 6.

ЧИ ПРАВИЛЬНИЙ АРГУМЕНТ?

Виконай завдання, позначивши варіанти з тими аргументами, які вдало доводять запропоновану тему. Зверни увагу: тут наведено тільки ключове речення аргументу. Поясни тип помилки у варіантах, що залишилися. Відповіді та зразок повних аргументів можеш переглянути на наступній сторінці.

ТЕМА. ПИТАННЯ

У чому полягає небезпека наукового та технологічного прогресу в XXI столітті?

ТЕЗА

На моє глибоке переконання, науково-технічний прогрес слід призупинити, інакше вже зовсім скоро він повністю витіснить людину з усіх сфер життя, а в найгіршому випадку — узагалі знищить людство.

ЩО ТРЕБА ПЕРЕВІРИТИ?

Чи доводять аргументи тезу й пояснюють:

чому прогрес витіснить людину;

чому прогрес знищить людство.

АРГУМЕНТИ (ПЕРШЕ РЕЧЕННЯ)

- По-перше, основна небезпека, яку несуть людству машини, — це те, що вони повністю замінять людину.*
- По-друге, науково-технічний прогрес, звісно, має свої переваги: ми зараз не можемо уявити своє життя без Інтернету, телефонів, комп'ютерів, планшетів, автомобілів, літаків, дронів тощо.*
- По-третє, якщо досягнення науки не зменшуватимуть свого темпу, то вже зовсім скоро досконалі машини повністю замінять недосконалу людину на виробництві, а це призведе до масового безробіття.*
- По-четверте, як сказав американський журналіст і кореспондент Другої світової Квентін Рейнольдс: «Вчені розщепили атом, тепер атом розщеплює нас».*
- По-п'яте, усі найсучасніші технології катастрофічно зменшують контакт людей один з одним у щоденному житті, а це нищівна для суспільства тенденція: спілкування, турбота один про одного, спільна праця й відпочинок — це те, що тримає нас разом.*
- По-шосте, навіть ті технології, які людство вже винайшло, мають потенціал повністю зруйнувати його за декілька секунд. Що ж винаходять ще?*
- По-сьоме, відомо вже багато випадків, коли людей звільняли з роботи тільки через те, що підприємство закупило нове автоматизоване обладнання. Так, відома мережа фаст-фуду «Макдональдз» це 2011 року заявила, що встановить сенсорні екрани для замовлень у семи тисячах своїх закладів по всій Європі. Можна тільки уявити, скільки продавців залишиться без роботи.*

ЗАВДАННЯ 10.

ДОКАЗИ НА КОРИСТЬ ТЕЗИ

Добери тезу до запропонованої теми й доведи її двома (а за бажанням — і трьома) аргументами. Не забувай про орієнтовну структуру аргументів. Під час написання скористайся наведеними висловками відомих людей або пошукай інші.

ТЕМА. ПИТАННЯ*

Прислів'я мовить: «Моя хата скраю – нічого не знаю».

Дехто вважає, що можна жити, не переймаючись чужими клопотами, суспільними проблемами, а віддавши себе служінню сім'ї, дбаючи про благополуччя своїх близьких і рідних. Багато ж хто переконаний, що повноцінним є життя з турботою про інших.

Як має ставитися до цього людина, прагнучи до щасливого життя?

теза

АРГУМЕНТИ

1

Пам'ятай, що аргументи мають чітко відрізнятися один від одного.

2

ДЛЯ ЦИТУВАННЯ

«Для мене сім'я — це те, що справді важливо. Якщо в тебе її немає, нічого більше не матиме значення» (Надя Команечі, румунська гімнастка, 5-разова олімпійська чемпіонка).

«Секрет у тому, щоб сім'я для тебе була завжди на першому місці, тому що незалежно від того, що ти робиш, врешті повертаєшся додому» (Баррі Гібб, британський музикант).

«Незалежно від того, що ти зробив для себе чи людства, якщо ти не дарував любов і турботу своїй сім'ї, чого ти дійсно досягнув?» (Лі Якокка, американський підприємець з мотопромисловості; бізнес-поради від Лі Якокки — за QR-кодом)

«Люби свого ближнього, як самого себе» (Біблія).

«Добро нації — найвища мета людини на землі» (Ярослав Стецько, український політик, діяч ОУН).

«Скупчимося один біля одного з готовністю взаємної допомоги і перестороги, — і ми витримаємо всі «міри і проби» (Симон Петлюра, український державний і військовий діяч, публіцист).

«Ми, Люди, усвідомлюємо, що, крім прав, маємо ще й обов'язки; що наші долі зв'язані разом; що свобода, яка лише запитує: «Що в цьому є для мене?», свобода без зобов'язань перед іншими, свобода без любові чи милосердя, обов'язку чи патріотизму, — не варта наших ідеалів-основ і тих, хто загинув, захищаючи їх» (Барак Обама, экс-президент США).

«Тепер, як ніколи, мусимо змагатися за спільноту в нації і за братерство в народі» (Олена Теліга, українська поетеса).

Приклад-1

ІЛЮСТРАЦІЇ,
СВІДЧЕННЯ,
ПОЯСНЕННЯ,
ФАКТИ...

НАВІЩО ПОТРІБЕН ПРИКЛАД?

Приклади у творі необхідні, щоб проілюструвати свої думки, показати, що твої міркування обґрунтовані, що про це вже десь ішлося (наприклад, у художньому творі) чи так ставалося ще з кимось у реальному житті.

У прикладах ти маєш змогу детальніше пояснити, що мав на увазі в аргументах і, зрештою, у тезі.

Хороший аргумент завжди опирається на приклад.

Приклади надають ваги твоїм аргументам, роблять їх «міцнішими», захищають від критики опонентів.

ЯКІ ПРИКЛАДИ ТРЕБА НАВОДИТИ?

У творі має бути мінімум два типи прикладів:

1

Приклад із художньої літератури чи інших видів мистецтва (кінематографічне, театральне, образотворче, музичне тощо).

2

Приклад, що є історичним фактом або випадком із суспільно-політичного чи власного життя.

Приклади, як і аргументи, мають бути переконливими; факти, наведені в них, — цікавими, об'єктивними, повно висвітленими, справжніми, однозначними.

ЯКА ПОБУДОВА ПРИКЛАДУ З МИСТЕЦТВА?

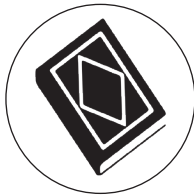
ВВІДНА ФРАЗА (1-2 речення)

Як і при введенні аргументів у текст, прикладам треба дати певне мовне оформлення. Тому насамперед вкажи, що зараз ітиме приклад/зразок/ілюстрація тої проблеми, про яку ти говорив в аргументі.

Приклад — це завжди факт, узятий із надійного джерела, у цьому випадку — із твору мистецтва. Тому важливо зазначити всі дані про цей твір і не помилитися в них.

автор

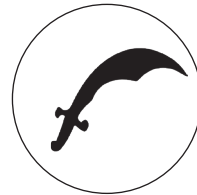
назва твору

жанр

художній образ

проблема

МОТИВАЦІЯ ПРИКЛАДУ (1 речення, може бути включено до попереднього)

Цей елемент прикладу є найважливішим. Від нього залежить те, скільки балів ти отримаєш за свій твір. Умотивувати приклад — означає пояснити, як він ілюструє аргумент. Це можна зробити зразу ж у першому ввідному реченні, а можна й далі.

ПОЯСНЕННЯ ОБРАЗУ/ПРОБЛЕМИ (3-4 речення)

У наступних реченнях варто добре розкрити художній образ, який ілюструє твій аргумент. Поясни детально, як обраний тобою герой є зразком порушеної в аргументі проблеми. Не переказуй повного сюжету книги!

ЦИТУВАННЯ (1 речення)

Якщо цього елемента в прикладі не буде, ніхто балів не зніме. Але все ж, якщо ти пам'ятаєш доречно (!) цитату з аналізованого твору, саме тут варто її подати.

МІНІ-ВИСНОВОК (1 речення)

Вдалим завершенням твого прикладу буде речення, у якому ти ще раз повернешся до ілюстрованого аргументу і підведеш підсумки порушеної проблеми. При цьому не завадить і логічний перехід до наступного абзацу твору.

ЗРАЗОК ПРИКЛАДУ З МИСТЕЦТВА

Кожне суспільство має свою музику, живопис, літературу. Різні види мистецтва існують, відколи з'явилася людина, і характеризуються багатою історією. Чим саме важливе мистецтво для цілого суспільства й окремої людини?

Я цілковито переконана в тому, що мистецтво є важливим фактором позитивного розвитку як окремої людини, так і цілого суспільства.

ТЕМА

ТЕЗА